

KRÓNIKA

A VAJDASÁGI KÖNYVKIADÁS

A vajdasági könyvkiadás problémáival foglalkozott az az értekezőlet, amelyet október végén rendeztek meg Noviszádon a tartományi Népfrontban. A vajdasági könyvkiadóvállalatok jövőévi kiadási tervét tárgyalták, a kiadásra kerülő szerb könyvek ügyét éppen úgy, mint a magyar, szlovák, ruszin és román kiadványokét.

A vajdasági könyvkiadás, amely a felszabadulás óta szép eredményeket ért el, tervszerűen fejleszti munkáját; ez az átgondolt és tervszerű fejlődés örvendetes jelenség. A Szerb Matica, a legrégebb szerb kultúrintézmény a szerb kultúra egészséges tradíciójának szellemében, mint a központi országos kiadási terv vajdasági letéteményese, gazdag kiadási tervet terjesztett elő, amelyben kifejezésre jut a vajdasági specifikum is.

A művek kiadásában is igyekezik a kiadóvállalat a lehetőséghez képest az ittlélő népek íróitól is megjelentetni megfelelő munkát. Eredeti tervében 1951-re egyébként a világirodalmi sorozatban egy Jókai regény szerepel (Az új földesúr).

A magyar könyvkiadás vonalán — éppen mint a másnyelvű kiadványoknál — termékeny és érdekes vita után az eredeti tervet részlegesen megváltoztatták, hogy fokozottan kifejezésre jussanak a helyes és egészséges szempontok.

Az eddigi sorozatok új átcsoportosításával, kibővítésével új folytonosságot teremtenek és lehetővé teszik a hosszabb időre, előre való tervezést. A Testvériség és Egység könyvkiadóvállalat kettős tervet is készített, »A« és »B« tervet és a megvalósítása lehe-

tőségeinek arányában igyekezik minél több könyvet juttatni a jugoszláviai magyar olvasóközönségnek.

Konkréten a magyar terv a marxizmus-leninizmus klasszikusain kívül tartalmazza a szocialista országépítés jugoszláv valóságának elméleti és gyakorlati kiadványait, a népszerű politikai kiskönyvtárt, a szövetkezeti kiadványok sorozatait, a szakszervezeti könyvtárt, a tervgazdálkodás könyveit, a népszerű tudományt stb. Szép irodalmi kiadványok közt szerepel többek között Petőfi, József Attila, Jókai, Mikszáth, Karinthy, Móricz Zsigmond, Kaffka Margit és Szabó Dezső. A kiszélesített terv Madácsot, Zrínyi Miklóst, Balassi Bálintot, Tolnai Lajost, Vajda Jánost, Juhász Gyulát, Arany Jánost tartalmazza egy vagy két művel. Ezenkívül a magyar irodalmi antológia második és harmadik kötetét és a magyar népballadák gyűjteményét is kiadják. Igen gazdag a jugoszláv irodalom terve is — a fordításoké, amelyek a magyar olvasóközönség elé kerülnek — valamint a világirodalmi terv. Az ifjúsági kiadványok tekintetében szükség mutatkozott egy újabb értekezleten tisztázni az összes szempontokat, ez az értekezőlet azóta már össze is ült és gazdag programot dolgozott ki az 1951-es évi magyar ifjúsági kiadványokra.

A szlovák, román és ruszin kiadási terv, ha nem is olyan gazdag, mint a szerb és a magyar terv, aránylag elég változatos és körvonalakban — különösen a marxizmus-leninizmus szocialista országépítés stb. kiadványainál — ugyanazokat a kereteket szabja meg, csak kevesebb kiadvánnyal. Az értekezőlet az összes, mutatóköző fogyatékosságokat is tárgyalta, a jövőévi kiadási tervből igyekeznek majd mind kiküszöbölni.

A MACEDÓN ÁLLAMI MŰVÉSZ- EGYÜTTES VENDEG- SZEREPLÉSE NOVISZADON

A macedon állami népitánc- és zeneegyüttes Maneta Csucskova, Zsvika Firfova és Rafeta Zsikoszki vezetésével, hazánk nagyobb városaiban, munkahelyein és bányáiban tett első körútja alkalmával ellátogatott Noviszádra is. Így a noviszádi közönségnek alkalom adódott, hogy megismerje a gazdag és eredeti jellegzetességekkel bíró macedon népművészetet, különösen pedig a macedon népi táncokat.

A macedon állami népművészeti együttes, mindjárt megalakulása után helyes utat választott további fejlődése és művészi formálódása szempontjából. Habár az együttes igen fiatal, az előadott táncok alapján nyugodtan megállapítható, hogy ízléssel és művészien dolgozták fel a macedon népi táncokat, s alapos ismerői az eredeti macedon népi táncformáknak. Épp a népi koreográfiai formáknak ezt a gazdagságát és különféleségét őrizte meg a művészi vezetőség a túlgyors és túlkorai stilizálódástól. Tehát annál is inkább érdemes kiemelni a macedon állami együttes gyors fejlődési sikerét, mert a megalakulása óta eltelt rövid nyolc hónap alig lehetett elegendő arra, hogy kiválogassák és osztályozzák a népi táncokat, valamint megszervezzék az előadó csoportokat, az együttes alapstílusának meghatározásakor megoldják mindazokat az elméleti stílusproblémákat, amelyek elkerülhetetlenül felvetődnek egy olyan népközletársaságban, mint Macedonia, ahol a történelem folyamán a népművészet sokáig ki volt téve egészen más kultúréletet élő népek, így a görögök és törökök hatásának. Ezért nincs kizárva a lehetőség, hogy a táncoknál fel lehet fedni idegen hatásokat is.

Az együttes műsorán népi táncok és dalok szerepeltek. A művészegyüttes által előadott népdalok sokban különböznek azoktól a macedon daloktól, amelyeket ezideig Vajdaságban ismertünk, mert kitűntek a dal-
lam különös zenei és ritmikai felépítésével, amely a régi archaikus szlovén stílusra emlékeztet. A dalokat eredeti népi hangszereken, gajdán, kavalán és guszlán kísérték. A városi

eredetű népdalokat és táncokat csalgidzsiz zenével kísérték, amely görögkeleti eredetű és így a zenei kíséret motívumai nem szigorúan vett macedon jellegűek. A kavalo néven ismert pásztorhangszer a dallamnak finomságot és puha hangszínezetet, valamint üde pásztorjelleget kölcsönözött.

A táncok legnagyobb részét csalgidzsiz hangszerekkel, a nehéz férfítáncokat pedig goccsal és zurlával kísérték. Az együttes műsorán nagyobbára csak Macedonia néhány népművészeti vidékének, mégpedig a titovoveleszi-bitolyi központi résznek termékei szerepeltek. Képviselve volt a nyugatmacedoniai peccalbár folklór is, legeredetibb és legszebb táncával, a teskotóval, amellyel az együttes a Londonban megtartott nemzetközi népi táncversenyen első díjat nyert. Megemlíthető, hogy ugyanezek a táncok, így a teskotó is, sokkal gazdagabbak, élénkebbek és temperamentumosabbak a délkeleti, gyevgyeliai részben, ahol a táncok ritmusában és koreográfiájában nagyon sok archaikus elem szerepel.

Nagy érdeme a művészi vezetőségnek, hogy a táncokat a lehető legnagyobb mértékben mentesítette az előadás naturalista elemeitől, szigorúan megállapította a táncok stílusbeli jellegét és helyes előadásmódját, és ezáltal tartalmilag érthetővé tette és közelebb hozta őket más köztársaságok közönségéhez. Az együttes egyik lényeges tulajdonsága a táncok begyakoroltsága, valamint a táncosok ritmikai összjátéka a táncvezetővel. Stílusgazdagságukkal, tematikájukkal és ritmusukkal különösen a férfítáncok tettek ránk mély benyomást: a »kaladzsiai oro«, az »Oszman pasa«, a »teskotó« és a »grbacs«. A sópi folklórterületről bemutatott két férfítánc kitűnt gyors ütemével és a népi stilizáció eredetiségével. Ez a két tánc mentes minden idegen hatástól. A »csamcse«, »kjuprulika« és a »menyasszony-tánc« nevű női táncok fő jellegzetessége a nyugodt eleganciájú lábmozgás, valamint a testtartás és az arc kecsessége, amely összhangban lévén a gazdagon díszített ruházattal, a régi klasszikus formájú táncokra emlékeztetett.

A legnagyobb érdeklődést a »teskotó« néven ismert macedon kóló

váltotta ki. A tánc tematikája ütemről-ütemre, figuráról-figurára leköti a néző figyelmét. Egymásután váltakoznak a tánc, látszatra hasonló, lassú figurái, hogy végül is a tánc második élénk részében megtalálják megoldásukat; — egy nép, nemzeti, politikai törekvéseinek beteljesüléseként, amely nép sohasem szűnt meg hinni felszabadulásában és győzelmében. S mennyivel realisabban és meggyőzőbben hat ma a »teskotó«-nak ez a második, élénk része, amikor a macedon nép Jugoszlávia többi testvérnépével együtt, Pártunk vezetésével és segítségével kivívta szabadságát és jogát, hogy megteremtse és fejlessze nemzeti kultúráját.

A macedon népi együttes ezzel az első körútjával hazafias kötelességének tett eleget, bemutatva Vajdaság politikai és kulturális központjában a testvéri macedon nép magas színvonalú népművészetét. És ez is bizonyíték, hogy hazánkban a kulturális élet terén is mind tömegesebb jellegűvé válik az általános szocialista versengés elve.

A. Panov

SZVETOZÁR MARKOVICS ÉS AZ ÍRÓI MÉLTÓSÁG

A »Letopisz« legutóbbi számában megjelent Szvetozár Márkovicsnak a nyilvánosság előtt idáig kevéssé ismert három levele, amely fényt vet Szvetozár Márkovics ösztetűzésére, a Matica Szrpszkával. Arról az esetről van szó, amikor is a Matica igazgatósága sokáig nem akarta kifizetni Márkovicsnak a »Reális irány a tudományban és az életben« címen a »Letopiszban« megjelent tanulmányát. Így Márkovics arra kényszerült, hogy többször sürgesse tiszteletdíjának folyósítását. »Restellem — írja egyik levelében, — hogy ennyit írogattam azért a néhány vacak forintért és több mint három héten át abban a hitben voltam, hogy megkapom a pénzt« A J. Szboticsnak írt levelében a következő áll: »... A Matica úgy bánt el velem, mint ahogy egy kapitalista gazda bánik a szolgájával, akit arra kényszerít, hogy megtegye azt is, amiben nem egyeztek meg, ha meg akarja kapni a már egyszer megszolgált pénzt.« A J. Boskovicshoz intézett levelében még keserűbben ismétli meg ezt: »A Matica úgy bánik velem, mint egy koldússal, akinek

alamizsnát ad, nem pedig a megjelent írásért kiérdemelt jutalmat. Minden író, akinek van méltóságérzete, tudja, hogy milyen megalázó, ha így bánik el velek.

A Matica igazgatósága későbbén ugyan kifizette a tiszteletdíjat, de ezzel mégsem tehetta jóvá azt, hogy ilyen bürokratikusán és alávalóan járt el egy nagy emberünkkel és harcosunkkal szemben.

UT A NAPPALON ÉS AZ ÉJJELEN ÁT — RADU FLORA VERSEI

(A román kultúrszövetség kiadása, Versec, 1947.)

A legnagyobb irodalmi készséggel rendelkező román költőnk Radu Flora. Verseiben megmutatkozik az érett költő; nyelvezete, rimjei, ütemzése közvetlen, kifejező. Hajlamos talán arra, hogy intellektuálisan élje át az eseményeket. Sok nála a költői kép és az eredeti stílusfigura, úgyhogy mindez néha gátolja és lassítja költői lendületét. Témája hasonlít nemzeti kisebbségünk többi költőjének tárgyköréhez. Itt megtaláljuk azokat a verseket, amelyek tárgyakat a régi kapitalista Jugoszlávia valóságából merítik. Ezek a versek az »Idők gyümölcse« ciklusban szerepelnek, a második ciklusa »A harag gyümölcse« címet viseli és az ebbe a ciklusba tartozó versek bemutatják a megszállás terrorját, a leigázott nép áldozatát, valamint a megszállók iránti gyűlöletét.

A harmadik ciklus a »A kéz gyümölcse« címet viseli, s ezekben a versekben a hazánk felszabadulása utáni valóságát éneklí meg. Szerepel itt a falu, az élmunkás, a nagy októberi forradalomra való emlékezés, — és végül a köztársaság kikiáltása alkalmából írt verse. Az első ciklusban mindössze 4 vers van. A költő témáját a kapitalista Jugoszlávia társadalmi valóságából meríti, s itt felvetődnek a szatirikus momentumok is, különösen a »Vers egy nem-emberhez« címűben, amelyben a költő bemutatja egy falusi kulák típusát és lelki jellemrajzát; valamint az »Énekben«, amelyben megéneklí egy munkás, tragédiáját, akit betegség tesz tönkre. Mindenesetre a legjobb a »Harag gyümölcse« című ciklus, amelyben a megszállás alatti időkről énekel a költő. Ezek a versek legtöbb esetben

mélyen átéltek, meggyőzően és kifejezően hatnak. Itt megéneklí az ifjú-ság munkaerejének kizsákmányolását (Ballada annak, aki megtört.) azután a megszállók terrorját, haladószelemű emberek meggyilkolását (a »Lipe Lacku sirján« című vers, amely a gyűjtemény egyik legjobb verse); azután a népfelszabadító harcból való momentumok, amelyek össze vannak kapcsolva szerelmi részletekkel (Verssorok Margiához). A ciklust a »Harangok« című vers fejezi be, amelyben a költő megéneklí a győzelem napját, 1945 május 9-ét.

T. Doban.

MEGHALT CURT WEIL ZENESZERZŐ

Newyorkban nemrégén elhunyt Curt Weil ismert zeneszerző a korszerű »operaiskola« egyik megalapítója, számos opera és zenekari mű szerzője. Weil operáinak tárgyául mindig időszerű társadalmi motívumokat választott.

»SZÖRNYEK ÉS EMBEREVŐK«

A »Literaturnaja gazeta« megjelentette a »Szörnyek és emberevők« átkozott családfájához tartozó írók »fekete listáját«. A stockholmi felhívás ellen állástfoglalók névsorán a francia írók közül ott található Francois Mauriac, George Duhamel és André Malraux. Henry Wallace, Moszkva egykori kegyeltjének neve szintén rákerült a »fekete listára«.

A »SUMADINKA« SZÁZ ÉVE

Száz év mult el azóta, hogy 1850-ben Lyuba Nenadovics szerkesztésében megjelent a »Sumadinka«, közvetlenül a »Podunavka«-nak az első szerb irodalmi lapnak beszüntetése után. (A »Podunavka« az 1848-as zavaros időkben szűnt meg megjelenni).

A lap megindításakor Nenadovics felhívást intézett a közvéleményhez, amelyben azt mondja, hogy »A háborús viszonyok következtében Szerbia irodalmi lap nélkül maradt és most kedvező alkalom mutatkozik, hogy a politikai lapok mellett megjelenjen egy irodalmi lap is.«

Nenadovics haladószelemű felfogó volt és rokonszenvezte a köztársasági eszméket, ezért hamar összeütközésbe került a hatóságokkal. Lapjának 37. számában a franciaországi

köztársasági tüntetésekről a következőket írta: »A köztársaságiak képviselik a népi szellemet és addig, amíg vannak republikánusok, azaz szabadságszerető emberek, — jó lesz a népek is.« A cikk megjelenése után rögtön betiltották a »Sumadinkát«. Nenadovics ekkor megfizette a nagytetplom harangozóját, aki harangszóval búcsúztatta ezt a népszerű és közkedvelt lapot.

A lap betiltását különféle kommentárok követték. Nenadovics Olaszországi leveleiben idézi a Nyegossal folytatott beszélgetés beszégetését: »A Vladika megkérdezett: — Miért tiltották be a »Sumadinkát«. Azt feleltem: Úgy vélük, hogy túlsokot ír a szabadságról. Nyegos ekkor azt mondta, hogy töröljék ki a történelemből minden szerb vajda nevét, mert azok mindannyian a szabadsággért harcoltak. — Minek kell Szerbiának félnie a szabadságtól, mégpedig annak a Szerbiának, amelyet a szabadság szült és amely csakis a szabadsággal haladhat tovább... Kire tekinthetnének testvéreink, akik török iga alatt vannak, ha mi nem hirdetnénk nekik a szabadságot?«

A »Sumadinka« későbbben többször újból megjelent, majd ismét megszűnt, harcolva a cenzurával és küzdve az anyagi nehézségekkel. Legutolsó száma 1857 december 31-én jelent meg.

IRODALOM ÉS TELEVÍZIÓ

Amerikában nemrégén még úgy vélekedtek, hogy a televízió elterjedésének következtében csökkenni fog a könyvtárak látogatóinak száma, mert az olvasók szivesebben ülnek televíziós készülékek mellett, mintsem, hogy könyveket olvassanak. A tények azonban rácafoltak erre a feltevésre. A newyorki nemzeti könyvtár és hét fiókkönyvtára az idén sokkal több könyvet adott ki, mint bármikor azelőtt.

AMIKOR AZ ÍRÓ HALLGAT

Ernst Wichert, a nemrégén elhunyt haladószelemű német író, a »Halottak erdeje«, »Kísértetek« stb. című regények szerzője a náci hatalomra-jövele előtt igen termékeny volt. De amikor Hitler uralomra került, félbehagyott az írással és hallgatott egészen a náci hatalom megdöntéséig.

Göbbels a következőket mondta róla: »Wichert a német nyelv legnagyobb tudósa, de sajnos tudománya még akkor is veszélyes számunkra, ha hallgat.«

AZ ÖTSZÁZÉVES »HOLLAND KÖNYV« KIÁLLÍTÁSA

»A holland könyv 1300—1800-ig« néven kiállítás nyílt a hágai városi múzeumban. A könyvnyomtatás kezdetétől a XVIII. század végéig kiadott könyvek gazdag gyűjteménye szemlélteti a holland könyv fejlődését ebben az ötszázéves időszakban. A kiállítás külön részben mutatja be a könyvkötészetet.

»BÜN ÉS BÜNHÖDÉS«

Hollywoodban filmre akarták átdolgozni Dosztojevszki »Bün és bünhödés« című regényét. Az amerikaiellenes tevékenységet kivizsgáló bizottság azonban betiltotta a film felvételezését, azzal az indokolással, hogy a regény írója orosz.

HOGYAN ZÁRTA KI ARAGON NÉPE CASSOUT A »L' EUROPE«-BÓL

A »l' Europe« nevű francia folyóirat szeptemberi számában számos érdekes írás jelent meg, kezdve Maxim Gorkij »Halál és a lányka« című balladájától, Szao Ju Li »Li Ju Caj, a falusi énekes« című regényétől egészen Ivonne Rillesen »Shakespeare és a francia kritika« című tanulmányáig. Ez alkalommal nem foglalkozunk ezekkel a cikkekkkel, — sem pedig a többi megjelenéssel, amelyekről hosszasan elbeszélgethetnénk, — hanem valami egészen másra mutatunk rá.

A folyóirat szerkesztő-bizottságának — a folyóiratot 1923-ban alakította egy haladószerű írókból álló csoport, Romain Rolland támogatásával — nemrég tagja volt még Jean Cassou és Vercors is. De mikor Jean Cassou, Vercors és Louis Martin-Chauffier és a szerkesztő bizottság még néhány más tagja a békéért folyó haroban a Tájékoztató Iroda által hirdetett és képviselt állásponttal szöges ellentétben álló álláspontot foglalt el, Aragon népe okot keresett, hogy »legális úton« és észrevétlenül eltávolítsa a folyóirattól Cassout és a többieket, és így megakadályozza, lehetlenné tegye számos haladószerű író közreműködését.

Imé, hogyan hajtották ezt végre. Először is a folyóirat igazgatója, Pierre Abram levelet intézett a szerkesztőbizottság tagjaihoz és ebben egyebek között a következőket írta: »Szándékomban van, hogy a bizottság július 6-ra kijelölt következő ülésén javaslatot terjesszek elő, amely szerint úgy tekintjük, hogy minden olyan tag benyújtotta lemondását, aki egy évre visszamenőleg egyetlen egy összejövetelünkön sem vett részt.« Válaszolva Abram e levelére, Jean Cassou, René Arcot, George Friedman, L. Martin-Chauffier és Vercors június 29-i keltezésű levelükben kifejtették álláspontjukat és egyebek között a következőket írták: »A valóságban a »l' Europe« egyes kérdésekben olyan politikai álláspontot foglalt el, amely nem egyezik azon szilárd óhajunkkal, hogy a szellem függetlenségét meg kell őrizni — s ez pedig utolsó alapvető célja és legnagyobb gondja volt a folyóirat alapítójának, Romain Rollandnak. Mi nagyon türelmeseknek mutatkoztunk a folyóirat új irányzatával szemben... Mi hűek akarunk maradni a folyóirat alapítójának elgondolásához és nem engedhetjük meg, hogy a béke megvédésének kérdésében olyan politikai eszméket képviseljenek, amely a megalkuvásig vezethet. Ezért nem lehetünk részesei ennek a kétszínű játéknak, bármi is történjék. De egyébként nem hiszik-e Önök, hogy a kétszínű játék nem más, mint az általános elv korlátozása egy határozott politika érdekeinek megfelelően? A szellem függetlensége nem valami könnyű dolog. Ellenkezőleg — teszük hozzá — a mai világban, amelyben élünk azt a veszélyt jelentheti, hogy az embert minden oldalról csak rossz szemmel nézzék.«

Az öt francia kultúrmunkás ezen levele után megtartották az »l' Europe« szerkesztő-bizottságának gyűlését, amelyen »elfogadták« közös lemondásukat. Tehát a bizottsági ülésről való formális távollét (a gyűléseket egyáltalán nem, vagy pedig nagyon ritkán tartották meg, amint ez megállapítható Abramnak a szerkesztő bizottsághoz intézett leveleiből) a »lemondást« vonja maga után. De persze ez semmiestére sem vonatkozik Aragonra, hanem csak Cassourra, Louis Martin-Chauffierre, a béke igazi harcosaira, akik nem hajtottak fejet a tájékoztatóirodás politika előtt.